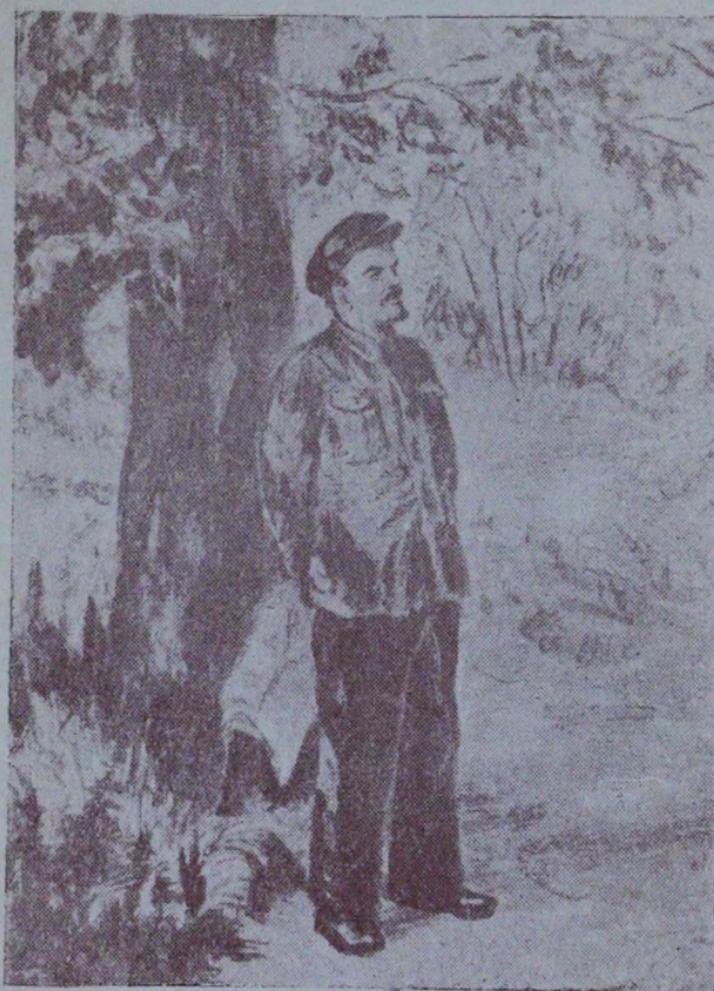

84(2Рос=Рус)6-4

К 647

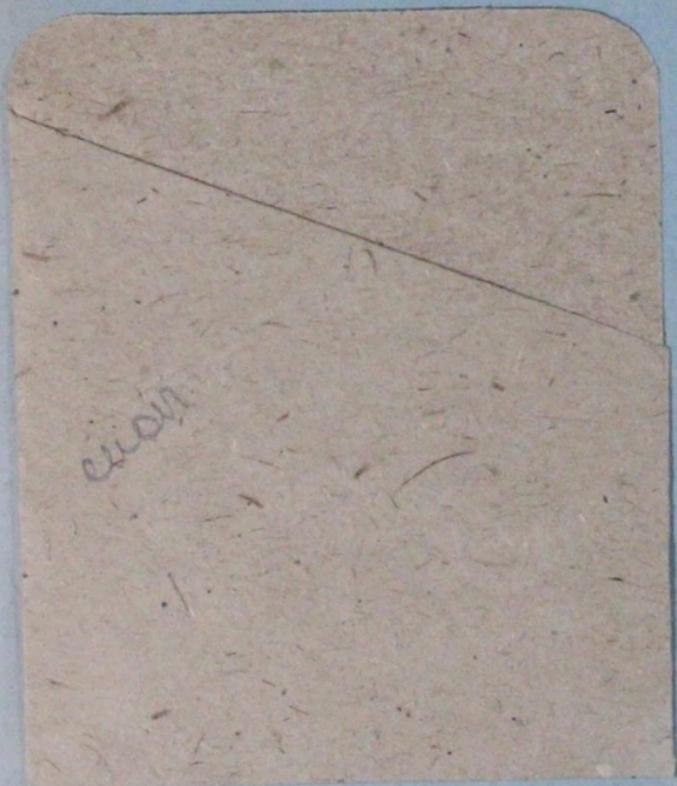
А. КОНОПОВ

ЛЕНИН КЕРЕГИНДЕ
КУУЧЫНДАР

ОБЛНАЦИЗДАТ * 1950

63708 xp

P₂

К 64

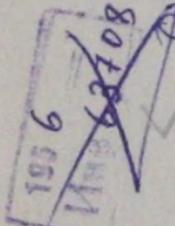
А. КОНОНОВ

ЛЕНИН КЕРЕГИНДЕ КУУЧЫНДАР

СР
аме.

Алтай тилге Н. Тодошев кочурген

Горно-Алтайский облосттын
национальный издаельствоны
горно-алтайск - 1950

Сборник
Библиотека

84(2 РОС=РЯД)6-4

К 647

A4551

Национальная
библиотека
Республики Алтай
им. М В. Чевалкова

01.02.2007

5-КА-1КК-50

ТӨРӨЛ ІЕРИНЕ, РОССИЯГА!

Россияда каанды сүрүп ийген тушта Ленин гран ары јанында, Швейцарияда, болгон. Каанды сүрүп салган деп уккан ла кийининде, Ленин бирде минут сакыбай, јанар деп шүүгэн, төрөлинен ыраак јерде артар күүни келбей, Россия јаар баарга албаданып турган.

Эбиреде јуу болуп турганынаң улам јанып једетени күч болгон.

Учи-учында, узак албаданган кийининде, Ленинди ле гран ары јанында јуртап јаткан ёскö дö орус нöкёрлörди Петроградка јанарга Германияның ла Швецияның јериле ёткүрзин деп јöп чыккан; је жолой каныйда станцияда вагонноң чыкпазын,

бир де немецле эрмектешпезин деп, олорды јакып салган.

Ленин вагондо бойының кыбына киреje, ондо бўктонип алды; Россияда оны сўрекей јаан јанги иш қақып турган болгон. Ого кўп-кўп керектерди шўўп аларга керек болгон.

Поезд Швейцарияны кечире, Германияныг границазына јууктап келееткан. Март ай болгон, швейцарский станцияларда дезе, огош ару садтарда роза деп чечектер јайылып калган, Ленин оны да кўрўп турганы юк. Ол кўзёнктиң јанына отурала, нени де сўрекей јылгыр бичип отурган. Оныг кийининде чаазындарын туура салала, Надежда Константиновнага айтты:

— Россияда бисти тўнгайле арестовать эткилеер.

Россияда каанды сўрўп те салган болзо, башкаргула дезе бир помещикти, бир миллионер-байды, бир фабрикантты база олордый оқ ёскё дё немелерди отургузып салганын Ленин телеграммалардан билген. Ленинди олор чындашта арестовать эдер дешсе, ондо кижи-кайкаар неме юк болгон.

Ёскё пассажирлер бу керегинде сананбай тургандар. Олор вагонның коридорында јуулушкылайла, каткырыжып, сўүнип, кожондошкылаи тургандар... Ленин база олорло кожно болзын деп олор сўрекей кўўнзегилеп тургандар. Ёе барыш ғайдыш ийерге тидинбей тургандар. Онон кезик нўкорлёр Ленининг кыбыныг әжигине келеле, араай кожондошкон:

...Булуттар, булуттар бўркелди,
Жаланга туман јайылды...
Неге савааркап турыгар,
Биске, атаман, айдыгар!

Ленин оны угала, каткырып, коридорго чыгып келген.

Ончо улус тамла сүүнгилеген. Владимир Ильич ле кожно база бир кожонг кожонгдодылар.

Качан Германияның границазы жууктап келерде Владимир Ильич жакылта берген:

— Је, әмди кожонгдобос!

Поезд келеле, талайдың ёткүжине токтогон. Мында дезе базала граница болгон: ёткүштенг ары ёсқө ороон—Швеция башталып барган.

Ёткүште, пристаньынг¹⁾ жанаңда, сүрекей жаан кереп—пароход белен турган. Оның ичинде, трюмде, рельстер салып койгон. Улустар отуруп алган вагондорды паровоз бирден-бирден араай ого кий-

¹⁾ Пристань—талайдың, суулардың жаказында пароходтор келип токтотон жер.

дирип салды. Ол пароходтың ичи телкеми де коркуш: бастыра поезд ичине бада берерде, база да баш жер артып калган.

Откүшти (проливти) узак кечтилер: минага табарар болор деп, капитан јалтанып турган. Огойзеери јоткон башталган, талайдың толкуулары пароходты анда-мында согултып турган. Кöп пассажирлер ооругылай берген. Владимир Ильич дезеталайдың экчежине алдырышпайткан.

Онойып турганча, Швецияның јарады көрүнип келген. Удабас једип келерим деп, Ленин Швецияның столицазынан Петроград јаар телеграмма ийе берген. Ол керек түндө болгон.

Ленин сүрекей бачымдал, бир де часты калас откүрбес күүндү болгон. Оның учун ѡлды кыскартар, темир ѡолло бастыра Швецияны өдүп барбай, көндүре булуңла баар деп јөп берген.

Таң алдында Ленин бойының јорыкчыларыла көжө талайдың јарадында балыкчы улус јаткан јерге једип алган. Айас күн болгондо, ол јараттан орус јарат иле көрүнип туратан.

Је тонуп калған талайга ол күн боро туман түшкен, оның учун не де көрүнбей турган.

Атанарага шыйдындылар. Швецияның крестьяндары күзүнгүлүү, кичинек чанакту јүргилейтен. Бир чанакка боожочыдаң башка эки ле кижи отуар. Жанып келееткен орустар дезе одыска јуук улус болгон. Онойдордо, он беш чанак јалдап аларга керек болгон.

Онойдо ло эткен. Он беш шведский јелбер атарды чанактап алала, туманду талайдың булуңыла ээчий-теечий јортып көндүккендер.

Владимир Ильичтин отурган чанагы чанактардың ортозында болуп каларда, ончозы ла кыйгырышкан:

— Ленинди озолодо! Ленин озолодо јортсын!

Боожочы адын камчылаарда, Владимир Ильичтин чанагы түрген озолой берген.

Озолодо дезе бир јиит кызычак барааткан. Ол бажына тартынатан кызыл арчуулды тудунып алала, оны агашка буулап турган. Ленин онын жаңыла өдүп бараадала, ол кызыл маанычак эдерге турганнын билип ийген.

Ленин унчукпай ла колын сунарда, кызычак кызыл арчуулды ого берип ийген.

Бу тужында туман таркап, күн көрүнүп келген.

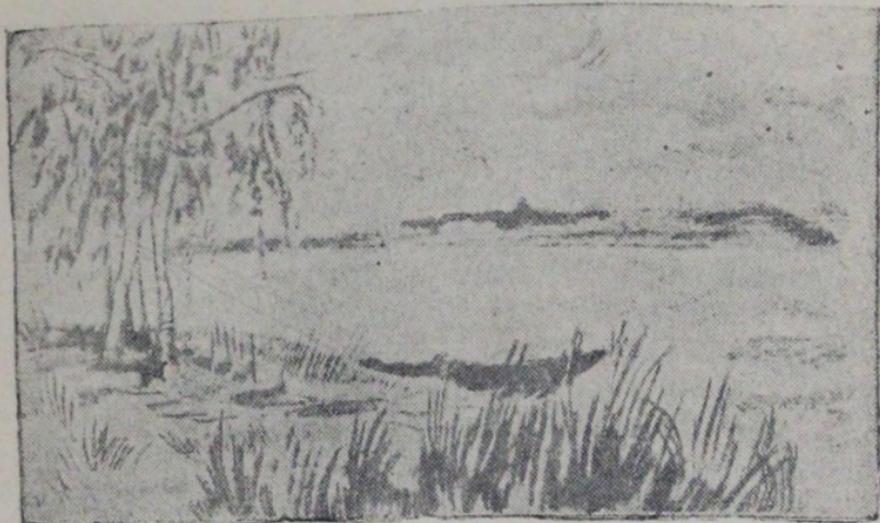
Ырагында, талайдын жарадында жаан туранын жабынтызы көрүнүп келди: ол Петроград жаар барааткан темир жолдын¹⁾ вокзалы болгон.

Качан жарат жууктап келерде, Владимир Ильич кызыл маанычакты ёрё көдүрип, жаңып ийген.

Ого удура дезе база бир мааны жайылып турды. Ол мааныны вокзалдын ўстине революционный матростор ло солдаттар тургузып салган.

¹⁾ Вокзал—темир жолдогы станциязынын туразы.

РАЗЛИВ ДЕП КӨЛДИНГ ІАНЫНДА.

Ленинградтың жаңында Разлив деп станция бар. Станциядаң ыраак әмес кичинек көл бар. Жасқыда, кар кайылғанда, көл жаанап, жарадынаң ажып, жайылғанда, айландыра жаландарды суу алыш ийетен. Оның учун ол көл Разлив (суу жайылатан) деп адалып турған. Жайтыда, июль айга шыдарлай, жаландарда бийикölөңгө өзүп, олölөңгиди чабар бойи жедет.

Шак ондый бүйдө Разливке Ленин келген. Ол өштүлерден качып, жажынып жүрген.

Владимир Ильич көлдинг ары жаңында жатты.

Ого жадар жер жазагылап салган болгон: жааштаң жажынгадый әдип, обооны ойдыктап ийерде—јапаш боло берген.

Же Владимир Ильичке ондый „айыл“ сүрекей де тың жараган әмес. Ленин бойы агаштың орто-

зына барада, юон, бек будактарды кезип алала, жапашты бойының сагыжыла эткен: будактарды жерге теренг кадайла, олорды ўстиненг жажыл бүрлерле бүркейле, эбиреде блöнглө жаап салган. Жапаш телкем боло берген.

Владимир Ильичтинг јёйжёзи ас болгон: час темирден эткен чойгөн, алгый, малта ла чалғы.

Лениннинг жапаштагы жадын-јүрүми башталды.

Лениннинг сүйітен жери талдардың ортоында жаан тёнгөштинг жаны болгон, ондо ол жерге отурып алала, тёнгөштинг ўстине чаазындарын салып, бичип отуратан. Жырааның ортозында отурғанда, ол кажы да жанынаң көрүнбейтен.

Күнүнглө энгирде көлдинг жаказына кемеле Петроградтан Ленинге жаны газеттер, солун куучындар экелип турган бүдүмчилү кижи келип туратан.

Владимир Ильич письмолорды кычырып, газеттерди шындаң көрүп, керектү немелерди көк карамдашла темдектеп салатан.

Владимир Ильич күнүнглө Петроград жаар нёкөр Сталинге, Дзержинскийге, Свердловко письмолор ийип туратан.

Вооруженный восстаниени баштаарына элденг озотелеграф ла телефонный станцияны колго аларга керек, Нева сууны кечире күрлерди бистинг черүлөр алыш алар, революционный моряктарлу јуучыл керептерди Петроградка јууктадып экелер керек деп. Ленин ол письмолордо ўредип туратан.

Оштүлер ол тушта Ленинди кайдан ла бедиреп, тапқылабай тургандар. Ленин аэропланга отурып алыш, гран ары жаны жаар кача берди, суу алдында жүретен кемеге отурып алала, талайга жажына берди деп, олор бойлорының газеттеринде бичигендер.

Ленин оны кычырала, каткырып туратан:

— Бу тенексү немелердин бүдүжин!

Ол тужында аш-курсак јанынаң сүрекей кату болгон, Ленинде кезикте, керек дезе, калаш та јок болуп туратан. Је Ленин кöп учуралдарда ажана-рын да ундуп салатан; качан ого станциядаң курсак экелгендө, сүрекей аштаганын ондо јаныла билинетен.

Бир катап Разливте јаткан балдар, кöлдöйг ја-ан чортон тудуп алала, јапашка экелгилеген. Ја-паштың эжигинде Ленинниг алгыйы турган. Бал-дар ол чортонноң тургузала мүн кайнадар дежерде, Владимир Ильич олорды токтодып ийген:

— Акыраар! Бүгүн менде калаш ла чай бар. Эр-тен ажанарага не де јок: чортонды эртенге артыр-гызактар.

Владимир Ильич ölöngди чабып, оны кургадып, jaаш болор алдында оны обоолоп туратан.

Бир катап агаштың ары јанынаң јаан кара бу-лут келеле, тенгерининг тал ортозын бürкеп ийген. Владимир Ильич түргедеп, ölöngди обоологон. Жал-кын жалт әдин, күкүрт күркүреген. Је jaаш jaап келерде, бастыра ölöng обоодо болгон.

Јангымыр jaап токтой берерде, кей ару боло бер-ген, чечектердинг јаращ јыды, јажыл ölöngниг ле-јердинг јыды јитанып келген. Кölдинг ўсти күнге ойттоло жалтырай берген. Ол тушта кölдинг јарады-на бир кеме келип токтогонын Ленин кörüp ийген.

— Серго келген әмтири! — деп Ленин сүүңген.

Серго Орджоникидзе јыраалардың ортозында чичке јолло келеедип, Ленинди кörбөй турган. Ка-чан Ленин јырааның ары јанынаң чыга базып ке-лерде, Орджоникидзенинг чырайы соой берген: кан-дыйда таныш әмес, туш кижи әмтири... ол кайдан-келген? Ленинниг јаткан јерининг јанында ол не керек тенип јүрген?

Сагалын кырып салала, ббрүгин кабагына јети-ре бүркей кийип, јени јыртык эски пальто кийип

аларда Владимир Ильичті чындаңта танысырға күч болғон.

Ленин жакшылажарда да Орджоникидзе оны таныбаган. Оның кийининде Владимир Ильич каткырып, Сергоның жардына тажып ийген:

— Же не, таныбай турыгар ба, нөкөр Серго?

Оның ла кийининде Орджоникидзе Ленинді таныған.

Олор жапашка киргилеген. Серго Владимир Ильичке нөкөр Сталиннең жаан учурлу солун табыштар жетирип келген. Көдүре немелерди письмого канайып бичнир. Письмо шаштүлердинг, әмезе предательдердин колына кирерден маат јок.

Ол күн Владимир Ильич нөкөр Серголо сүрекей узак куучындашкан, Петроградтанг келген сақыбаган айылчы әртен тұра жүре берген. Ол Лениннинг жакылталарын Сталинге жетирерге барған.

Оның кийининде удаған јок Владимир Ильичке бир нөкөр келеле, айткан:

— Слер Финляндия жаар жүре берзегер артық болор әди. Мында слерди улус көрүп койғон болор.

Ленин каткырган:

— Мени мында өлөң дö кургат деп, ишке жалдап жүргилеген. Бир соок чырайлу карыган оббөйн келип жүрген.

Нөкөри чочый берген:

— Көрдигер бе! Ол слерди истеп жүрген бедирүчи болор бо? Бу жердин ағажын каруулдан турған кижи слерди база көргөн әмтири...

Владимир Ильич оны токтодып ийген:

— Же, ол неме әмес әмей! Агаш та каруулдан турған кижи, ол карыган кижи де меге жаман неме эткилебес... жааш дезе, жааш мени мынанг, байла, сүрүп ийер болор: әмди мында мен иштегедий жер јок.

Иштеерге сүүйтен јери јаар көрөр болзо, төгөш сууга ёдлөө, кёбип, илжиреп калган, оны эбираеде огоош мешкелер өзүп калган болуптыр.

Эки конгон кийининде јапаш куру артып калган. Ленин оногт јүре берген.

71 НОМЕРЛҮ ПОЕЗДТИН КОЧЕГАРЫ.

Түнде, бир час он минутта, Петроградтың ары жаңында, Удельная деп станцияда 71 номерлү поезд токтойтон учурлу болгон. Паровозты токтодып тургузатан јеринең әмеш откүре апарала, электрический фонарьдың оды јетпес јерге—платформанын¹⁾ сыралайла учина тургуссын деп, ол поездтин машинисти тиле әрмектежип алган болгон. Ол тушта кочегар паровозтоң түже берер, оның ордина Владимир Ильич турар деп јөптөшкөн.

71 номерлү паровозтың машинисти Ленинди качанда көрбөгөн. Је алдында көргөн дö болзо, әмди түнгейле таныбас әди: Ленин сагалын қырып салған, мангайын ёскö чачла-парикле бöктöп алала, париктиң ўстине кара картуз кийип алган болгон.

1) Платформа—темир јолдоры станцияда поездке јууктаарга эпту болзын деп бийиктеде жазап салған јер.

Качан поезд токтой берерде, караңуїда кочегар паровозтоң түжүре қалып ийген, Ленин дезе тек пишти ёрө чыгала, әмеш те жалтанбай, паровозко кирип келерде, машинист бир де неме сурабаган: бу кижи Ленин деп жарт билген.

Эмди паровозто ўч кижи турды: машинист, оның болушчызы ла Ленин.

Паровозты одынла одурып турған болгон. Ленин көрүп турза, машинисттің болушчызы одынды озолодо пеккениң жаңында аңылу жерге салып турған әмтири; одын ондо әмеш кургай берерде, жакшы күйизин дөп, оны бир әмештен алала, отко чачып турған әмтири.

Стенеде кадап койгон каду таап алала, Владимир Ильич ого бойының пальтозын илип салган; оноң чамчазының жөнин түрүп алала, кочегардың ижин иштей берген.

Ол чыкту одындарды кулаштап салала, оноң олорды пекке жаар чачып, күйүп жаткан турундарды күрекле әжип, булғап турған. Машинист улайла кайа көрүп, Владимир Ильинчи кайкарап турды, оның болушчызы дезе сүүне берген: эмди ого амыраар арга болгон. Ол тууразына барып отуруп алала, кангазын буркурада тартып, жаңы кочегарды аյктаап отурган.

Онойдо Белоостров-ден станцияга жеткен. Ондо граница болгон. Оноң ары Финляндия башталган.

Ондо ончо пассажирлердин документтерин шигдеген. Поездти бастыразын ла тинтиген. Машинист паровозтоң түже жүгүреле, поездтің жаңына жүгүрип келеле, вагондордон паровозты айрып ийген. Оноң паровозты суу уруп аларга водокачкага (суу алатаң жерге) апарған. Сууны дезе менгдебей, табынчала уруп турған. Станцияда поездти аткааррага ўчинчи катап шаң согуп ийген, паровоз дезе водокачканың жаңында турғанча болгон.

А4551

1956

Инв. 63708

Национальная
библиотека
Республики Алтай
им. М. В. Чевалкова

Главный кондуктор¹⁾ торт тыныш алынбай јүгүрип келеле, бойының сыгырткыжын машинистке көргүзип турған: әмдиле атанар керек! Машинист поездке түрген једиң келеле, паровозты колбоп ийген. Главный кондуктор сыгырткыжын сыгыртып ийген.

Станцияда бир офицер машинист јаар көрүп турала, нени де сезиң ийген ошкош: кемге де колын жаңып ийерде, паровоз јаар солдаттар јүгүрүшкен...

Је паровоз дезе ары болун, јүре берген.

1) Главный кондуктор - темир јолдын ишчизи, поездтерди аткарып турған кижи.

КЫЗЫЛ ЛИЛЕКТЕР

Финляндияда бистинг границаның жаңында, бирүзининг ёғи жарық, бирүзи дезе кара ёндү әки көл бар. Бир көл ненинг учун кара болуп көрүнүп турган дезе, оны әбіреде ағаш түй өзүп калған болгон, жарық көл дезе—әбіреде ачық, оны түжүнеле күн жарыдып туратан, ол көлдинг суузының жарығы сүрекей, оның түбинде жаткан таптар ончозы иле көрүнүп туратан.

Бу көлдөрдинг ортозында, ағаштың жаказында кичинек тұра бар.

1917 жылда ондо бир финский ишмекчи әмегениле, әки уулыла жұртап жаткан.

Бир катап айылдың әззи ўй кижиге абранның табыжы угулған. Тышкары чыгып келеле көрөрдö, оның обөйгөни кандай да бир тапшы әмес кижиле кожо келиптири.

Обёгёни сүүмчилүү кыйгырын айткан:

— Бу бистиг айылчыбыс, Константин Петрович Иванов!

Ол ёйдөг ала Константин Петрович кичинек турада жартап жада берген.

Айылдың ээзининг уулдарыла ол тургузала на-
жылашкан. Жаан уул сегисе жашту, кичүзи — алты
жашту болгон.

Константин Петрович уулдарла кожо агаштың ортозына барып туратан. Жай ёдүп барааткан бол-
гон, күс башталар тушта агаштың ортозында ти-
йинкөт көп болотон аайынча, бу жыл база көп
болгон.

Константин Петрович финский тилди торт бил-
байтен. Тил билбези најы болорына буудак болбо-
гон, же олордың ортозында куучын көндүкпейтен.
Жилектерди ўчү териип туратан, же ол жилек кере-
гинде куучындажып болбайтондор.

Айылчы кижи балдардың куучынын бир эмеш-
тег билип турар болды, Балдар жаантайыла: „Пу-
наны! Пунатен пунаны!“ деп, айдыжатан. Орустап
көчүрзэ, ол — қызыл жилектер дегени.

Бу сөстөр орус айылчыга сүрекей жараган. Оноң
улам ол база „пунатен пунаны“ — деп айдып турар
болгон.

Олбандың ортозында қызыл жилек көрүп ийеле,
— Пунаны! — деп кийгыратан.

Балдарга дезе оны угарга каткымчылу болгон,
бу сөстөрди Константин Петрович саң башка ай-
дып туратан. Же онайдо жилек јуурга сүрекей жак-
шы болгон.

Оноң ўчүлези жарык көлгө баргылайтан. Айас,
жылу күндер турганда ээжинерге кем јок болгон.

Константин Петрович кийимин уштыганда бө-
рүгин бажынаң качанда суурбайтан. Фуражкалу ол
көлдинг бир жарадынан бир жарадына кечире ээжи-

нип баратан. Бёрүгерди не суурбай турыгар деп балдар сураар ла күүндү болгон, је оны канайып сурайтанып олор билгилебайтен.

Константин Петрович суудаң чыгып келеле, бўргин ол тужында сууратан. Оның чачы койу, кара, маңдайына чачыла тўжўп калган болгон.

Јанып келеле, Константин Петрович јаантайын бичип отуратан. Ол сўрекей јылгыр, оогож әдин-бичитен, бир кўнде ол сўрекей кўп чаазын бичи-тен.

Ол тушта энези балдарга айдатан:

— Эмди ого чаптык этпегер: ол иштеп јат.

Балдар ол тушта айылчы кижиин ыраагынан-ла аյқатап турғылайтад. Эртенги кўн эртен тура агаштыг ортозына барактар деп, балдар оны базала кычыратан: јилек салатан куру корзинани ого кўргўзеле, кыйгыратандар:

— Пунатен пунаны!

Константин Петрович каткырып, столдон турала, — је, пунаны болзо, пунаны да болгой, — дайтен.

Энгирде балдардын адазы јанып келеле, городто-не болуп турганын куучындан туратан. Городто ончо улус јангисла Ленин ле большевиктер керегинде куучындан тургандар.

Константин Петрович эрмекти угуп, каткырынып, бойыныг чачын арайынан тудуп отуратан.

Ол кичинек турага Константин Петрович узак та јатпаган. Бир катап городтон эки ишмекчи келерде, айылчы кижи олорло козо јўре берген.

...Кўс келген. Йарык кўлди эмди юрек та деп айдарга келишпес болды. Кўлдинг бир јарадынан база бирўзине јетире уур, кара-боро ёнгў толкулар јўргўлейт, тўнде дезе карагайлардын салкынга ээлип шуулаганы туралынг ичинде угулыш турат.

Бир катап айылдын ээзи Петроград јаар бара-ла, кўп кўндерге јылыйып калган. Оның эмегени

сүрекей коркуп турды: ишмекчилер, солдаттар ла матростор башкаруны аңтарарага Петроградта восстание көдүрген, әмди ондо сүрекей адышкылан турганын ол билетен болгон.

Учы-учында айылдың әэзи жаңып келген. Ишмекчилер јеңген, әмди Россияда советский башкару тургузылган деп, оның бажында нöкөр Ленин туруп жат,—деп ол сүрекей сүүнип куучындаган.

Оның кийининде чемоданынаң чеберлеп туруп Владимир Ильичтің карточказын чыгарала, балдарга көргүсекен:

—Танып туругар ба?

Әнези каткырып:

—Је олор канайып таныгылазын! Олор оны бажында чачту көргүлөген, чачы кандый койу болгон әди. Ол чачтар оның мангдайын ўзе бöктöйтöн јок по.

Је жаан уулы кыйгырып ийген:

—Ол сууга ээжинерде ненинг учун бöрүгин суурбай турганын мен әмди билерим! Ол паригин сууга ёткүрөр болор деп жалтанып туратан әмтири.

—Сен танып турыг ба?—деп, адазы кичинек уулынаң сураган.

Ол уулы карточканы узак та аյыктаган болзо, же учы-учында база таныган. Ол уул көстөринен таныган.

Лениннинг көстöри саң башка болгон.

КҮРДЕ.

Восстание түнде башталды.

Түн коркушту караңгай болгон. Оромдорды жарыдатан фонарьлар күйбей турган. Нева сууда большевиктердинг „Аврора“ деп атту крейсери каараң турган. Оның отторын очурип салган, пушкаларын дезе каанынг Кышкы бүргөбзи жаар ууландырып салган болгон.

Караңгай түнде ыраакта мылтыктар атканы угulyп, мотоциклдер тиркирегилеп, ташла салган јолдорло грузовой машиналар күркүреп мантагылап турғандар, ол машиналарда мылтықту солдаттар ла матростор тургулан алыш бараткандар.

Оромдордо одулап салган оттор күйгилеп турган. Кызылгвардеецтер отко јылынгылап, арайынаң эрмектешкилеп, табаруны баштазын деп приказ сакыгы-

лан тургандар. Іуу-јепсөлдерлү ишмекчилердин отрядтары Нева сууны кечире бастыра күрлерди качан оң бойының колына алыш алгандар.

Бир күрде јиит петроградский ишмекчи Крутов Андрей турган. Оныла кожо сегис кызылгвардеец күрди коруп турган. Олордың командири озогыдан бери большевик кижи болгон, оны ончолоры Василий Иванович деп адагылайтад.

Түнде күрди акгвардеецтер эки катап аткыла-
гандар, је кызылдар олорды, турган јеринен туура
баспайла, сүрүп ийгендер.

Күрле өдтөннине аңылу пропуск бичик керек болгон.

Је бир кижиде ондый пропуск јок болгон, ондый да болзо, оны күрди кечире өткүрип ийгендер. Качан ол кижи заставага јууктап келерде, Василий Иванович колында колмылтыкту удура базып келе ле, кезе сураган:

—Слердинг пропускар!

Ол кижи токтойло, пальтоның көдүрнүп алган я-
казын түжүрип ийген. Оның јаагын арчуулла оро-
тын таңыш салган болгон. Василий Ивановичке ол
нени де араай айдып ийерде, Василий Иванович түрген туура туруп, јолды жайладала, колын брё кө-
дүрип, козырёкко коштой тудуп эзендешкен. Јаагын таңынып алган кижи јылгыр-јылгыр базып, Андрей-
динг јанынаң өдөлө, карангуйда көрүнбей барды.

Заставаның начальниги дезе бойының јерине ке-
леле, Андрейлө коштой турды. Ол бир де неме айт-
пай, байагы кижи барган јер јаар аյыктап көрүп
турды. Ондо сууның ол јанында, кая-јаа мылтык
адып тургавы угулып турган.

Учы-учында Крутов чыдаашпай, сурап ииди:

—Је ол кижи сеге пропуск көргүсти бе?

Василий Иванович менгдебей айтты:

— Јок. Ол пропуск алгалак. Ол бир канча ёйгё жажының жүрген. Баштап Финляндияда, оның кийининде мында. Эмди дезе Смольныйга барып жат.

Оның кийининде база такып әрмектенерде, ол коркуп турған ошкош деп Андрей сезип калды:

— Батаазын, ол бого акгвардейский черўлердин жаңыла ёдүп келген! Оны..., сен де бодозон, ёлтүрип те салғылаардағ маат јок болгон.

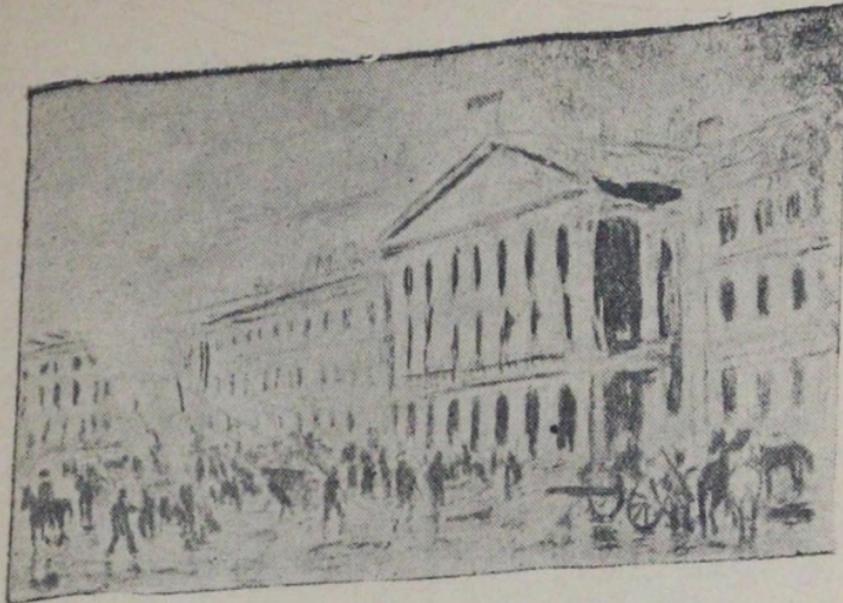
Командирдинг онойып коркуганду куучындағанын Андрей качан да укпаган.

Андрей Василий Ивановичтың жүзи jaар көрүп, сурады:

— Је, ол кем?

— Владимир Ильич Ленин! — деп кызылгвардейский заставаның командиры карузын берген.

СМОЛЬНЫЙДА

Ыраак Сибирьдиг деревнезинен бир карыган крестьянин Петроград јаар барааткан. Мен Ленингэ барып, бойымныг крестьянский јадын-јүрүмим керегинде Ленинле куучындажарга барааткан кижи әдим деп, ол ончо улуска ѡлой куучындап келген.

Карыган ашыйактың јорыгы узак болгон. Учында Петроградка ёдии келген.

Көрүп турза, ороомдордо мылтыкту ишмекчилер тургулап жат. Музыка ойынду, јаан кызыл маанылу бир полк солдаттар ѡдё берди.

Ашыйак кызылгардеецке базып келеле сураган:

— Бу не? Мында не болуп турган?

— Кечеги күннен бери бисте Советский јаң тургузылган, --дел карузын укты.

Ленинди кайдаң табар деп сурулап, ашыйак оромды брё барган.

— Ленин Смольныйда, — деп, улус айышкан.

Ашыйак городты өткүре узак ла баскан, оның кийининде бир јаан турага јууктап келген.

Тураның јанында одуланган оттор күйгилеп јат, пулемёттор бар эмтири. Пулемёттордың јанында матростор ло солдаттар ары-бери баскылап турды.

Шакла бу тура Смольный эмтири.

Ашыйак бир јиит матросты күүнзеп көрди. Ол матрос, соокко тоңбооско, бијелеп, алакандарын чабыштырып турды. Ол күн талайданг салкын согуп турган, соок күн болгон.

— Меге Ленинди көрөр керек болгон эди,—деп ашыйак матроско айткан.

Матрос оны будынан ала, бажына чыгара аյкытап көрлөө, сураган:

— Ленинди сен не керектүү көрөргө турынг?

— Ого бойымның јадын-јүрүмим керегинде айдайын деп келгем.

— Пропуск аларга комендантка барыгар, брёкён — деп, матрос айдала, баратан јерди көргүзип берген.

Комендантка кирерге текпиште көп улус турды Жалбак текпиштер илжиркей болуп, балкашталып, уймалып калтыр—түжине мынайда көп улус өткөн болгодай.

Коменданттың колы мылтық тударына темигип калган, пероны дезе ол чике, эптү тудуп болбой, беш сабарларыла ууштай тудуп алган учун пропусктарды јылгыр бичип болбой турды.

Ашыйак онон пропускты алала, Ленинди бедиреп барды.

Смольныйдың баштапкы этажында ишмекчилер ле солдаттар мылтыктар алгылап турды. Олор ж-

игыстанг келип, узун сынду солдаттанг мылтыктарды ла патрондорды алала, колын салыш, чыккылап турды. Тышкары отрядтар болуп биригеле, јүре бергилейт. Кайда да ыраакта пушкалар күркүрегилейт: Петроградтың жаңында јуу болуп турган.

Ленин кайда деп, апшыйак узун сынду солдаттанг сураарда, солдат күлүмзиренеле, айтты:

— Алтан жетинчи комнатада.

Алтан жетинчи комнатаның эки кызылвардеец— кара пальтолу, сагалду карыган ишмекчи ле чолтук тере тонду жиит уул— каруулда турды.

— Мен Ленинди көрбөйин деген әдим,— деп, апшыйак олорго айтты.

Сагалду ишмекчи апшыйакты аյқтап көрөлө, айтты:

— Коридорло чике ле бар. Жаан залда Ленин куучын айдар.

Ончо улус коридорло бир ууланып баргыланып жаткандарын апшыйак жаңыла аярыды. Ол база оноор ууланып барды, коридордың учында ак өндү, әлбеде ачып салган эжик көрүнди. Эжиктинг жаңында улустар кыймыражат.

Апшыйак албаданып ичкерилеп турды. Јүк арайданг залга кирип ле келерде, сүрекей жаан табыш угулды. Бу не болуп турганын апшыйак олтарыйын билбей турды. Ары-бери көрүп, айқтанды, әбиреде улус кыйгырыжып, колдорын чабыштырып, бөрүктөриле жаңып тургулары. Бу жаркынду-јарааш, чүмдү залда јуулган улустың көбизи шинельдү, полушибкалу, матросский бушлатту тегинле улустар әмтири.

— Ленин! Ленин-и-ин! Ленин!— деп, ончолоры кыйгырыжып турды.

Ашыйак, будының бажына öндöйин алала, залдың бир учында турган Ленинди көрүп ийди.

Владимир Ильич әмеш бийик јерде турала, кыйги табыштың токтоорын сакып турды. Оноң колын көдүрди.

— Же залда табыш токтободы.

— Ленин!.. Ленин әзендиң болзын!

Владимир Ильич бүдүжин соодып, кабагын јуурып ийди. Оның кийининде, чыдажып болбой, күлümзиренин каткырды. Кыйгы там тыңыды.

Ленин колдорын жаңып ийди. База әмеш сакыды. Оң колын база такып көдүрди. Оның кийининде табыш токтоорын сакыбас деген ошкош, әмеш ичкерилейле, куучынын баштады. Ол ло тарыйын залда тым боло берди.

— Нöкөрлөр! Ишмекчилердинг ле крестьяндардың революциязы бүдүп калды. Ондай революция сүрекей керектү деп большевиктер жаантайын айдып туратандар... — деп Ленин айтты.

Ленин жаңы жадын-жүрүм керегинде, Советский жан керегинде куучынады. Эмди јууны токтодор керек, јерди помещиктерден айрып алала, крестьяндарга берер деп куучынады.

Ашыйак угуп турды. Владимир Ильичтинг жаңыла айткан сөзи ого жарт болды.

Залда албаты тамла кöптöди. Канча мунг улустың тыныжына залдың ичи изиди. Улустың јүстериң тэр де ағып турза, оны бир де кижи ајарыбай турды.

Ленин куучынын божотты. Ашыйак бойының деревиезин әске алынды. Лениннинг айткан куучынын ондо айдып берер керек. Тышкары чыгатаан жалбак тепкишти бедирен, ашыйак коридорло кайра барды.

Ого кем де әрмек айтты. Ол байа Смольныйдың жаңында турган јинит матрос әмтири.

— Је кайты, брёкён, бойыгардың јадын-јүрүмігер керегинде слер Ленинле куучындаштыгарба? — деп, каткырынып суралы.

— Јок. Менинг јадын-јүрүмім керегинде Ленин меніле куучындашты.

Ӧштүннүүг атканы.

Заводтын жаан мастерскойнда митинг башталган да болзо, мастерскойндын эжигининде жана сүрекей көп албаты болды. Ончолоры Владимир Ильич Ленинди сакыгылап турғандар.

Онойп турғанча воротада машина көрүнүп келди. Мастерскойндын эжигине келеле, машина токтой берди. Машинанын эжиги ачыла берерде, ончо улустар Ленинди көрдилер.

Владимир Ильич ишмекчилерле јакшылажала, бойынын жылгыр базыдыла мастерскойндын эжиги жаар кирди.

Ончо улус Лениндин кийининең ууландылар, анча-мынча болбой мастерскойндын тыштында бир де кижи артпады.

Шофер машинаны ворота жаар буруйла, мастер-

скойдың әжигине он беш алтам кирези жетирбей јүрүп токтодоло, Ленинди сакып отурды.

Удаган юк кара кийимдү бир ўй кижи кенерте базып келеле, сурады:

— Нөкөр Ленин келген бе?

Шофер айтты:

— Кем келген болбогай, билбей турым.

Ол ўй кижи каткырынды:

— Слер шофер кижи, кемди тартып јүргенигерди билбейдигер бе? Ол неге јараар?

Шофер оны аյыктады: кандый кадалгак неме эди!

— Билбезим! — деп, соогын тартынып, база катап айтты.

Үй кижи түрген бурулала, мастерской јаар барды.

... Бир частаң ажыра ёй ётти.

Мастерскойдың әжиги ачылды. Эжикте Владимир Ильич көрүнип келди.

Оны әэчий тоолу ишмекчи ўй улустар чыккылап келди. Оскө ишмекчилер әжиктинг ары јанында артып калдылар. Матросский кийимдү кандый да бир эр кижи әжикке туруп алала, эки колын әжикти кечире тудуп алды.

— Ийтпегер! Ийтпегер! — деп, ўни тыркыран айдып турды.

Матростың јўзи тишкектин калган, көстöри ары -бери алырандап турды. Матрос бүдүми оның јўкли кийиминде болгон. Эжиктинг эки јаагынаң колдорыла тудунып алала, ол улам сайын айыктанып турды.

Матрос, байла, Ленинди каруулдап турган бөлбөй деп санана, ишмекчилер бойлоры да әжикте токтоң тура бердилер.

Ол тушта Ленин машинага једип келди.

Ол машинаның әжигининг тутказынаң тудуп ла

Жүрерде, ишмекчи ўй улустар кандый да сурал сурадылар, Ленин дезе олорло әрмектежерге кайа көрди.

Кенетийин мылтық атты, оны әәчий база катап атты. Ленин жыгылды.

Ишмекчилер матросты ийде салала, Ленин жаар жүгүрдилер.

Шофер колмылтығын тудунганча машинадағ чыга жүгүреле, машинаның сол канадының жаңында байа Ленинди сураган ўй кижины көрүп ийди. Шофер колмылтығын шықац, ол ўй кижи жаар тап этти. Ўй кижи жүгүрүп барада, улустың ортозына табылбай калды, Шофер оның кийининен жүгүрүп жүреле, кайа көрөрдө Ленин жерде жыгылып калған әмтири.

Шофер жүгүрүи келеле, тизеленип алала, Владимир Ильичти көрди.

— Жылғыр больнициага жетирер керек,—деп, кем де айтты.

Ленин бажын көдүреле, араай айтты:

— Жок, жаңадым... жаңадым...

— Айылына апарып жадым. Кандый да больнициага апарбазым,—деп, шофер ишмекчилерге жарлады.

Ишмекчилер Ленинди көдүреле, машинага саларга турарда, је Ленин өндөйблө, шымыранды:

— Мен бойым...

Оның жүзи кугара берди. Жүкле арайдан туруп алала, машинага кирди. Је отуруп болбой, отургушка кыйын жыгыла берди. Шофер машинаның эжигин јабала, түрген жүре берди.

Ленинди аткан ўй кижины туткылан алғандар. Ол ўй кижи жажынып качарга сананган, је балдар оны көрүп ийгендер.

— Бу, бу! Бу ўй кижи аткан!

Ол керек 1918 жылда, күскіде болгон.
Ишмекчилер Лениннің су-қадығы керегінде газеттег чочуп та, иженип те қычыргылап турғандар.

Ленинди аткан ўй кижины албатының өштүлери ийгилеген, олор Ленинди лаптаң өлтүрерге оторды тың коронло корондоп салғандар деп, газеттер бичигилеген.

Шырка сүрекей коркушту болгон; Владимир Ильичтің жазыларына докторлор бүтпей турған болгон.

Је оның кийининде, Ленин шырказынаң жазылып жат деп солун табыштарды газеттер жетирди.

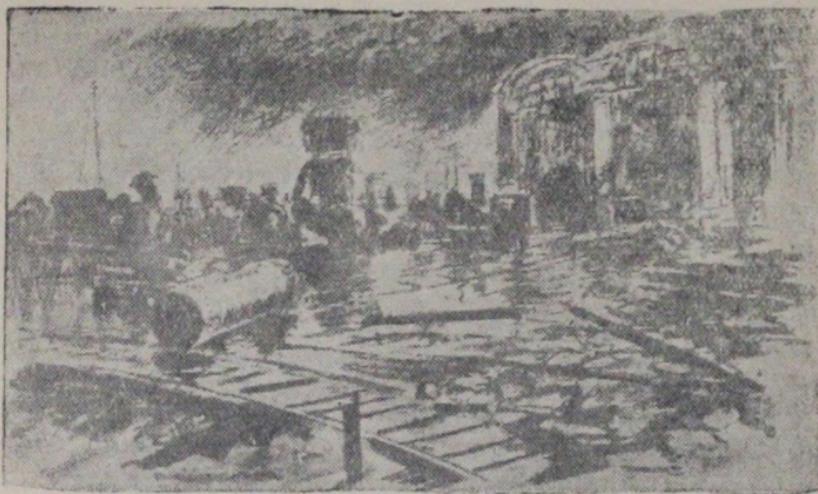
Заводто базала катап митинг жуулды. Лениннің су-қадығы онгдолын келееткен деп, бир кижи газеттег қычырып берди. Оның кийининде трибунаға бир карған ишмекчи ўй кижи чыгала, ыйлап айтты;

— Бис оны жеткилинче коруп, чеберлең албаганыбыс... Октоң коруп албаганыбыс ол ине. Ильич канайып тың ооруган!

Унчукпай бир әмеш турала, бойының нöкөрлөри jaар көрлө, ончо улустың ол тушта сананып тұртан сағыжын чокумдаپ айтты:

— Бисте Ленин бары қандай ырыс!

СУББОТНИК.

1920 ўйлда бистинг темир јолдорыбысла јоруктаган кижи „паровозтордың сектерин“ көргөн. Ўрелип, одылып калган паровозторды чогуп салган јерлерди „паровозтордың сектери“ деп адагылайтад. Гражданский јуу тужында олорды снарядтар оодо согуп салгандар, әмди дезе олор ўрелип калган, аргазы јок, колесолорыла ёрё болуп, бир де аайы јок, обоголонып калган жаткандар.

Ол тужунда кату ёй болгон. Эбиреде ончо ло јерде јууныг истири көрүнүп турган: оодылып, бузулып калган күрлөр, городтордо бортоп койгон туралар, темир јолдордо ўрелип, сынып калган паровозтор.

Советский ороон бойыныг хозяйствозын јаңыданг жазап тургускан.

Бу ёйдө улу керек башталды: байрам да әмезетегин де күн болзо,—иштең чөлөй частарда—бойыз

ның ороонына болужарга советский улус јуулужып алып, тегин, јалы јогынаң иштегилеп турдылар.

Бу керектиг Казанский темир ѡолдың ишмекчилери баштадылар.

Олор бойының күүниле „паровоздордың сектерин“ кодорып, ондо бүдүн немени бедиреп поездтерден таш-көмүрди ле одынды түжүрүп турдылар. Баштап онайып бойының күүниле иштеери не-деленинг учында, суббот күндерде откүрилип тура-тан. Оның учун советский улустың ондый ишке јуулган күндерин субботниктер деп айдып турар болгон.

Казанский темир ѡолдың ишмекчилерининг јозо-была б скö дö ѡолдордың, заводтордың ла фабрика-лардың ишмекчилери бойлорында ондый субботни-ктер откүрерин баштагандар.

1920 йылда баштапкы май бастыра Россияда субботник күн деп ярлалган. Кремльден ала ыра-актагы Сибирьде ишмекчи посёлокко јетире—бас-тыра јerde бу байрам күнде улус иштегилеген. Же ишке улус, байрамга барып јатканый, оркестр му-зыкалу баргандар.

Бу күн эртен тура, он часта, Кремльде ўч та-рый пушка атты. Ишмекчилер, служащийлер, Крем-левский военный школдың курсанттары площадь-ка чыктылар.

Качан ончо улус ишке бааррга военный стройго јергелей тургулап аларда, Кремльдин комендантты айтты:

— Нёкёр Ленин субботникке туружарга келип јат,

Владимир Ильич стройдың бажы jaар јылгыр-жылгыр базып бдö берди.

Военный школдың комиссары Ленинди, слер jaан кижи, стройдың бажында онг јанына турыгар деп сурады. Көргүзип берген јерге Ленин ол ло тарый-ын туруп алды.

— Јергелей, турыгар!

— Оғ жаңы жаар базыгар! — деп команда угулды.

Ончо улус музыкалу, военный ээжи аайынча түптүңгей базып, Кремльдинг ичинде тоормоштор, таштар, досколор, сүрее чогуп салган жер жаар баргылады. Ондо оқ одылып калган абра-chanактар да жаткан, жерге снаряд жарылган оролор бар әмтири. Ол немелер ончозы Октябрьский революция тужында актвардеецтерле јуулашканынан артып калган.

Бир күннинг туркунына Кремльдинг площадин ончозын арутайла, жазап саларга керек болгон.

Озолодо тоормошторды јуунаткандар. Кажыла тоормошты әки кижилеп, жаан тоормош учураза, төрт кижилеп, тажып тургандар. Ленин бир военный кижилендеги иштеп турган. Ол кижи Ленинге тоормоштынг чичке учын туттыргызызарга, бойы дезе јоон, уур учынаң тударга албаданып турган. Же Владимир Ильич оны билип ийеле, озолодо бойы тоормошты алыш турар болгон.

Онойдордо, военный кижи айтты:

— Мен жирме сегис жашту, слер дезе бежен жашту.

Ленин тоормоштынг уур учын жардына салала, күлүмзиренди:

— Же ондый болзо, слер бойыгардан жаан кижилеме билаашшагар.

Бастыра тоормошторды тажып салала, дуб жадыктарды тажыдылар. Ол жадыктарды көжүрлерге салала, алты кижилеп тажыдылар. Ол женил иш эмес болгон: ишке тазыгып та калган ишмекчилердин жүстеринен тер тамчылап агыш турган.

Эмди Владимир Ильичле көжө ўч курсант, әки ишмекчи иштеп турган.

Бир ишмекчи Ленинди көрүп-көрүп турала учында айтты:

— Владимир Ильич! Бис мында слер јокко до

иіштеп саларыбыс, слерде мынаң да жаан учурлу көректер бар ине.

— Эмди бу иш ончозынаң учурлу керек,— деп, Владимир Ильич карузын берди.

Жаркынду күннең улам, нöкөр Ленин коштой иіштеп турганынан улам бүгүнги уур иш ончо улуска сүрекей сүймчилү байрамдый болды.

Кажыла кижи, оның ижин Ленин көрзин деп, албаданып иштеди. Кокыр, каткы, коянг угулып турды. Улустар ончозы Лениннең артып калбаска албаданып турғандар.

Лениннинг базыды сүрекей түрген болгон. Айылнда бичип отурган книгазын да шүүп сананын турган болзо, айдатан куучынын да шүүп турган болзо, тураның бир толыгынаң бирүзине жетире, оног ойто сүрекей јылгыр базып, арайла јүгүрбей туратан. Субботникте тоормошторды да онойдо ок јылгыр тажып турған.

Учында ончолоры арыйла, таңкылап, амырап аларга отурдылар.

Владимир Ильич таңкы да тартпады, амыраар да күүни јок айасту болды. Ол чазы жаар көрүп, оног арткан тоормошторды ла таштарды аյыктап турды. Ондый да болзо, учы-учында амырап отурган нöкөрлөрдин жаина отурды. Кем де таңкы тартарыгар ба деп сураган. Ленин, таңкы тартарынан мойнойло, качан гимназияда ўренип турарымда таңкылап јүреле, удаған јок таңкыны таштагам, оног бери таңкы тартпайтам деп куучында. Ончо улус Владимир Ильичле база әмеш куучында жар деген күүндү болгон, је Ленин база ла катап чазын кодорды: ого бүгүн Совнаркомның за-седанинезине барадар керек болгон.

Амыраш божогон соңында ончо улус таштарды, сүрее-чопти носилкаларга салып тажыдылар.

Ленин бачымдал, оног јылгыр иштеерге албада-

нып турды, је субботник әмеш божоголокто Ленинг-
те јўре берер керек болды: оны албатының комис-
сарлары сакыгылаап турган.

Площадьта иш ас артты.

Оны јылгыр божодып ийеле, арып та калган бол-
зо, је сўумчилў улус јангылай берди. Бу кўн сўре-
кей ѡаан учурлу иш әткенибис, әмдиги келер суб-
ботникке бастыра ёрлерде кўп миллион советский
албаты туружар деп, ондо иштеген улус ончозы
билип турды.

Ненинг учун кўп албаты субботникке келер де-
зе, ондый јозокты Ленин кўргўсан.

СОКОЛЬНИКТЕРДЕ ЁЛКА БОЛГОНЫ

Чиби әкелерге баратан јер ыраак эмес болгон. Ондо оқ, Сокольниктерде, јарамыкту чибичекти талдайла, оны кезип алала, школго тартып әкелгендер.

Чибини бек турзын деп, чалый-төлий кадаган жалбак агаштарга јаба кадайла, полго бектеп тургусканын балдар көргөн. Оның кийининде монтёр Володя чибиге әлектричествоötкүрөргө эмик тартала, әлектрический лампочкалар илип салган.

Эртөнгизинде эртен турадаң ала Владимир Ильич Ленинди сакыдылар. Карапай киргелек те болгон болзо, балдар школдың завхозын улам-сайын сурагылап турдылар:

— Ленин келбей калгай не?

— Шуурган болгожын, Ленин келер бе, јок по?

Завхоз болуп озогы петроградский ишмекчи иштеп турған болгон. Ленинди ол революциядаң озо

билетен, балдар оның учун оноң сурагылап турғандар. Ол дезе балдарды бүдүмчилип турды:

— Ильич келерим деп айткан болзо, кыйалта јок келер.

Әгир кирди. Чындаста шуурган келди. Карагайлардың ортозында салкын шуулай берди, кургак кар, ак јыландар чылап, јердин ўстиле күйундалып турды. Онойш тура тенгериденг койу ак кар јаай берди.

Елканы јазагылап салган болгон. Бастьра ойындарды балдар бойлоры эткилеп турган. Ондо айулар да, слондор до койондор до бар болгон. Оччозынаң артыгы ак сагалду, кызыл-күрең чырайлу Мороз ашыйак болгон. Оны чибининг сырагайла бажына отурғызып салган болгон.

Ой өдүп ле барааткан, Ленин дезе келбegen.

— Је, мындый шуурганда келбези де ѡолду ла, — деп, јаан улустардың кемизи де айтканын балдар угуп ийгендер.

Балдар карыган завхозко база ла јүгүрүжип келип, сурагандар.

— Чаптык этпегер! Ленин келерим деп айткан болзо, кыйалта јок келер деп, мен айттым ине, — деп, завхоз балдарга арбанып айткан.

База ла сакыдылар. Тышкары салкын атыйланып турды, кургак кар көзнөктинг шилдерин јабасогуп турды. Школго машина једип келгенин ол табыштаң улам бир де кижи укпаган. Машинаданг Владимир Ильич чыгып келген.

Тепкиш ёрө чыгып келеле, тонын суурала, кайылган карга ўлүштелип калган јүзин колпладыла арлап алган. Тургузала јаан комнатага, балдарга келген.

Балдар оны ол ло тарыйын таныгылап ийдилер: Лениннинг сүрин олор канча катап көргөндөр! Је баштапкы тарыйында олор ненинг де учун ман-

зырай бердилер—турганла јерлерине кыймыктабай турдылар. Ленин jaар көрүп, унчукпай турдылар.

Владимир Ильич узак сакыбады. Күлүмзиренин, көзининг чырыжын јуурып ийеле, сурады:

— Киске-чычкан болуп ойноп кем билер?

Ончозынанг јаан Вера деп кызычак озолодоло айтты:

— Мен!

— Мен база!—деп, Лёша тың кыйгырды.

— Же, айдарда, сен киске болорынг,—деп, Владимир Ильич айтты.

Балдар ёлканы эбиреде турғылап ийди. Чычкан эдип кичинек Катяны көстөгөн. Лёша Катяны тударга онынг кийининең жүгүрди—оны тудуп алар-

га јеңгил болгон. Је Катя дезе Лениннинг јенгиненг тудунып аларда, Ленин оны колына алала, бийик көдүрип ийди:

— Киске чычканды једиң тудуп болбос!

Оноң Соня чычкан болуп ойноды. Лёша оны тудып алды, оноң бойы чычкан болуп ойноордо, Соня дезе киске болды.

Ойын узак болды, ончо улус изүркенгилей берди.

Онойшт ойнот турганча туралынг эжиги ачылды, бир жаан боро слон кирип келди. Оны көрүлө, балдар ончозы торт јиркиреде каткырыжып, чынгырыжып ийдилер. Школдынг роялиниг боро кыбын (чехолын) слон жабынып алганын кезик балдар тургуда таныгылап ийгендер. Је, оның алдында та кем болбогой? Узун тумчугын кыймыктадып, чехол арајай жайканып келеетти, слоннынг колдорына пыйма, буттарына ботинка кийдирип салган, је тынг шин-деп көрбөгөжин, торт ло чып-чын слон дегедий. Слон кортылдан, ёлканы эбиреде базала, узун тумчугыла балдарга жаңыш ийеле, жайканып, эжик жаар јүре берди. Эжиктинг ары жанында дезе, чехолдынг алдынанг монтёр Володя ла школдынг сторожы чыкылап келдилер, олор әкилеzi јүзүн-јүүр неме табарга сүрекей улус болгондор. Чехолдынг алдынанг чыгып келеле, экү комнатага келдилер. Ондо дезе, балдар јиркиреде каткыргылап турдудар, чибининг бажындагы Мороз апшыйак олордынг каткызына торт селенгдеп отурды.

Ол эңирде каткымчылу неме сүрекей көп болгон,

— Эмди „сокорок“ болуп ойнойлыктар,—дең, балдардынг кемизи де кыйтырды.

Владимир Ильич кол пладын карманынан ала-ла, көстөрин туй буулап алды.

Монтёр Володя чибини туралынг толыгына апа-

рып саларда, тураныг ичи телкем боло берди.

Ленин, колыла алдында немелерди јоктоп, арай ичкери басты.

Балдар дезе түш-башка јўгурӯшиләй берген, онон Владимир Ильичке јууктап келеле,—Изў!— деп, кыйгырыжып турғылады.

Владимир Ильич јуук болгондо, балдар ого кыйгырыжып турдылар:

— Кўёе бердигеер!

Ол әмезе, балдар јерге јаба отура тўшкенде, Лениннинг колы олорго тайбесте, Ленин олорды ёдö базып јўре беретен.

Ол тушта балдар кыйгырыжатандар:

— Соок, тоно бердигеер!

Балдар чыйрак, ойноорго эпчил эмтири деп, онын учун олорды тудуп болбой, кёзи танғылу узак јўретен эмтириим деп, Ленин билип ийди. Онойдордо, ол кёндүре ичкери базып, барааткан кижи бололо, кенетийин кайа бурулала, баштапкы ла учураган баланы тудуп алды.

Балдар ойынныг әэжизи аайынча кыйгырдылар:

— Кемди тудуп алдыгар, таныгар, таныгар!

Туттырган бала дезе каткырып, Лениннинг колынанг уштуларга албаданып турды. Ол Сеня деп уулчак болгон.

Владимир Ильич онынг чачын тудуп, мангдайын, јаагын сыймайла, айтты:

— Сеня!

Сеня туттырганына ачынып та турза, оны Ленин танып ийгенинне сўйнди.

Онынг кийиннинде кичинек Катя Пушкиннинг стихтерин кычырып турала, булгалала, ыйлаган.

Ленин дезе оны мекелеп турды.

Катя ыйлап токтойло, кёзиннинг јажын колплатла арчып ийеле, айтты:

— Ленин, слер бистең барбагар! Мынайдала бис-
ле кожо јуртагар.

Ленин каткырды:

— Мен тегин де мынаң ыраак әмес јуртап ja-
дырым.

Оноң ончолоры ёлканы әбиреде јүгүрүштилер.
Кичинек Катя Владимир Ильичле коштой јүгүрген.
Ленин Катяның колынаң тудуп алган, Лениннинг
колы јаан, јылу болгон.

Онойш турганча, Надежда Константиновна
Крупская ла Лениннинг әјези Мария Ильинишина
әкү бир јаан кайырчакка толтыра немелерди бал-
дарга сый эдип берерге экелдилер. Ол немелерди
балдарга Ленин экелген.

Қазы балага автомобиль қажызына труба, ка-
жызына барабан једишти. Катя кукла алды.

Ленин ол табыштың ортозына, билдирибес ара-
зынаң комнатадан чыгала, атанып јүре берди.

1919 јылда Сокольниктерде шак ондый ёлка
болгон.

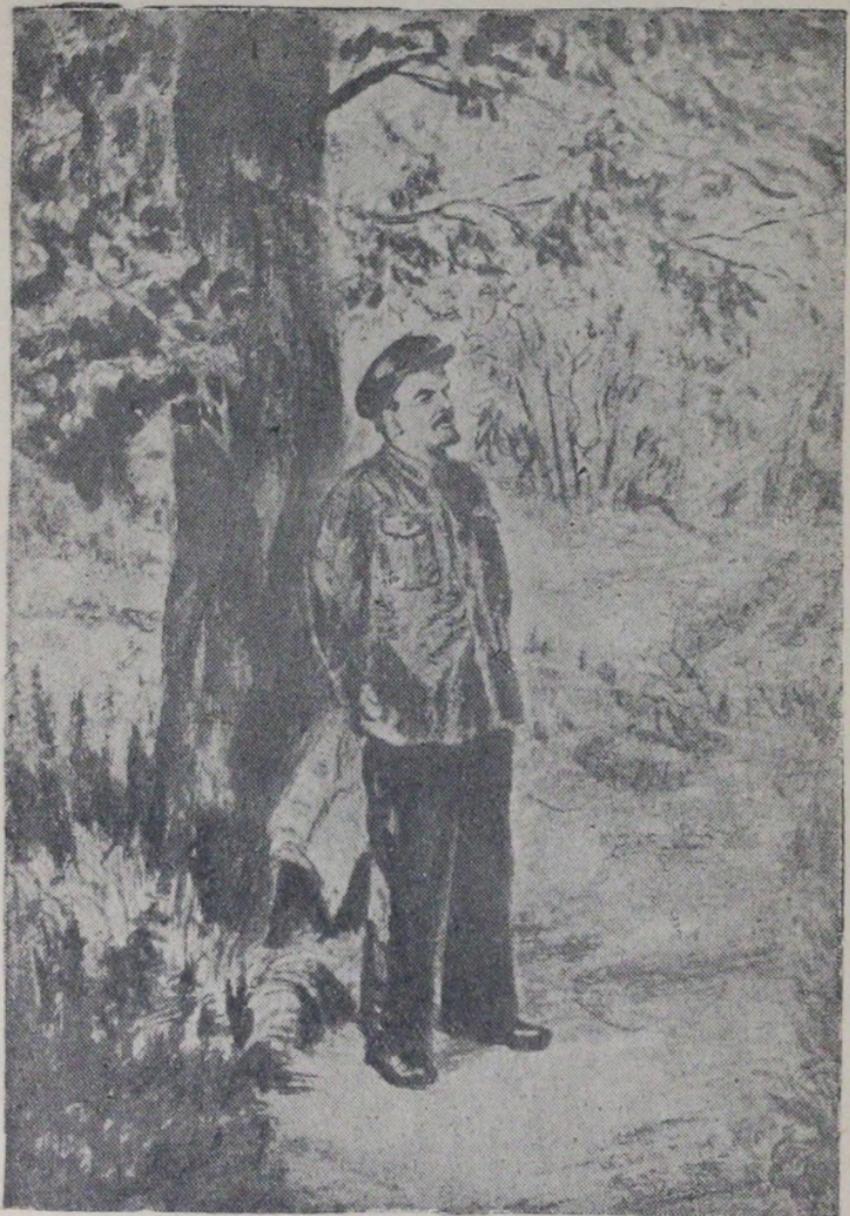
ЈААН АГАШ

Парктагы агаштар јаан, будактары кёп, койу јалбыракту болгон. Ол агаштар бийик кырланга өс-күлеген. Ол кырланнан көргөндө јалаң көрүнетен, јаланынг ары јанында—деревне, деревненинг ары јанында темир јол көрүнетен болгон.

Парктынг сол јанында Пахра деп суу агын жаткан.

Кезикте Ленин јолды тёмён түжеле, суунынг јанына барып, ондо крестьяндарла јолутыжып, олордымг јадын-јүрүми керегинде эрмектекип туратан. Кезикте дезе, ыраакта барааткан паровозтынг ыжы јайылып турганын парктагы јолго турала, аյыктап туратан.

Парктагы эң ле јаан агаш јолдынг јанында бурулчыкта турган болгон. Онынг бүрлү будактары јолды бүркеп, оны көлөткөзиле бөктөп туратан, ол

көлөткөни ёткүре күннинг јаркыны қаа-јаа ла көрүнетен.

Изў күнде бу агаштыг көлөткөзине балдар јуулып ойногылаң туратан. Арып-чылаган улус өндө амырап отурғылайтан.

Бир катап Ленин ого келеле көрөрдö, агаштаң јаңыс төңгөш артып калган, агашты јыгала бажын ла будактарын малтала томурып салыптыр.

Владимир Ильич јаңып келеле, агашты кескен кижины табарга сурулаган.

—Агашты кем кескен? Комендант оны канайып көрбөй калган?

Горкада комендант ончо хозяйствоны: тураны, электрический станцияны, ёскö дö немелерди башкарып турган. Паркты каруулдайтаны база коменданттын ижи болгон.

Парктагы агашты ненинг учун кескилеп турганнын сураарга комендантка баргылады. Ол агашты комендант бойы кескен эмтири.

Ленин оны угала, сүрекей ачынган:

— Бу сүрекей коомой, неге де јарабас кылык! Комендантты арестовать әделе, ўч конокко отургузар!

Оны онойдо бурулаар деп, коменданттын сагызына да кирбей турган.

Горкада воротаны јазаарга керектен агашты кескен әдим деп, комендант Ленинге келеле, айдып турды.

Је Владимир Ильич ого кату айтты:

— Парктагы агаштарды ворота јазаарына ёскүрип турган әмес. Оны јаш та балдар билер. Слер дезе јаан кижи ине.

Комендант торт айдар немезин тапай калган. Је, калак, агашты кескен әдим, онынг учун мен јаан бурулу, је ондый да болзо, баштапкы керекти таштазаар деп, сураган,

— Таштайтан ба?— деп, Владимир Ильич кайкады.—Ол менинг агажым эмес ине. Ол албатының јёйжози. Онайдордо, таштаарга jaрабас.

Комендант онайдоло ойто јүре берген.

Владимир Ильчтинг төрбөндөринен та кем де коменданттын адаанын алыш, ого болушкан. Је Ленин айткан: керектинг сырағай коомойы неде дезе, агашты ёскё кижи эмес, комендант бойы кескенинде. Оны албатының јёйжозин корысырга тургутып саларда, ол дезе оны ўреп јат. Онынг учун онынг бурузы ононг jaан болуп јат.

Лениннинг айтканы аайынча, комендантты арестовать эделе, ўч күннинг туркунына отургускан.

ЈАРАШ ТҮЛКҮ

Ленин аңдаарга сүреен сүйітеп болгон. Іе аңдаап жүрерге Ленинге боп жок болгон, кaa-jaа ла аңдаап туратан.

Аңдаганда кезикте јастыра да адатан, ол узак ёйдиг туркунына аңдабаганынанг улам јастырып туратан болгодай. Іе ондыйда болзо, андаарга ол сүрекей күүнзейтеп.

Ленин оорыйла, амырап јадарда, нöкёрлөри оны түлкү аңдаарга кычырап деп шүүштилер. Ол керек кышкыда, айас соок күнде болгон.

Койыткы тургузыш, ағыртып аңдагандар. Түлкүнинг ичеени бар ағаштарды әбиреде кызыл тилбек бөстөр кадап салдылар. Аңчылар дезе туратан јерлерине тургулап алдылар. Јаан карагайдынг ары жанына Владимир Ильич туруп алды.

Кайдада ыраакта ийт ўргени угулды, оноң агаштың ортозында мылтык атканы угулды. Ленин мылтыкту турган. Эбиреде шык ла тым боло берди. Түлкүни ағыртып, агаштың ары жақазына чыгара айдал апарған болгодай. Кандай да бир күш Лениннин ўстиле учуп бараадала, карагайдың будактарындагы карды канадыла табарып иди. Щрёбртинег оогаш карлар, араай айланыжып, түшкелеп келди.

Агаштың ортозында сүрекей жакшы, ыжык болгон.

Кичинек чибининг ары жаңынан кенетийин түлкү көрүнүп келди. Ол аյыктанып көрлөө, мойынын сунды—јыт сезип турган болгодай. Койу, јелбер түктү түлкү эмтири. Оның узун күйругы анчадала жаращ эмтири. Түлкү күйругын кыймыктадарда, кызыл-сары чедиргендер мызылдаш турғандай.

Јоон карагайлардың кийининде жажынып калган Владимир Ильичти түлкү аяарыбай турды.

Түлкү кенетийин ичкери калып ийеле, токтой түшти. Тындаланып, күйругын кыймыктадып, бойының тегерик-боро көстөриле ырада айкады: кижининг изин сезип ийген ошкош.

Лениннең ыраак эмес бир кызыл бös ол тушта ээзинге шылышрай берди. Түлкү оноң ўркүйле, кайра мантады.

Бир карығаң аңчы чугулданып, нениде кыйгырып, Ленин жаар јүгүрип келеетти.

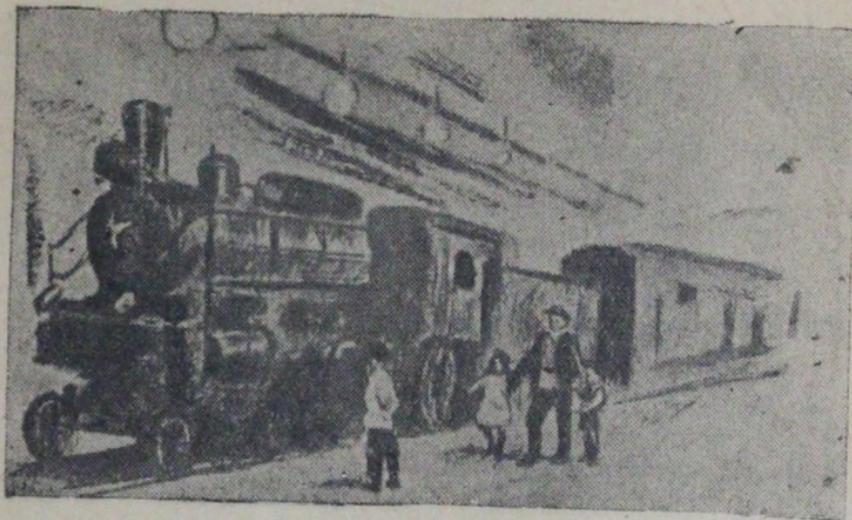
Владимир Ильич мылтыгының оозын төмөн тудуп алган турды.

—Кайттаар, не атпадаар? Түлкү слердинг јаныгарда турды ине, Владимир Ильич!

Ленин күлүмзиренип каткырала, айтты:

—Киледим. Сүрекей јараш түлкү эмтири.

„У—127“

Москвада Павелецкий вокзалда саңбашка паровоз бар. Ээжи аайынча ол бойында мензинген номерлү. Оның номери „У—127.“

Је оны номери јокко до кижи танып ийер. Ол бастыра бойы кызыл өндүр, жанысла трубазы кара, колесолорында дезе ак чийүлөр бар. „У—127“ деп алтын букваларла чийип салган.

Јалтырап турар кызыл паровозты күнүүгле тоозыннаағ арутап салатан. Паровозтың ўстине шил јабынчы эткен: эмди „У—127“-нин ўстине бир де тамчы јааш түшпес.

Бу паровозты көп јыл мынаағ озо субботникте эткен. Ол субботник бир күн болгон эмес. Амырайтан күндерде темир јолдың ишмекчилири жуулыш иштеп, „У—127“ деп атту паровозты баштапкы майга эдип салгандар.

Паровоз сүрекей жакшы эдилген: оны эң артык

ус кузнецтер ле слесарълар әткен, әң артық малярлар будуган.

Оның кийининде темир јолдың ишмекчилери јөп чыгаргандар: бу паровозты советский јантага сый әдип берер, Владимир Ильичти дезе күндүлү машинист әдип тудар. Ол јөпти Ленинге жетирип айдарга ўч кижи көстөп чыгаргандар.

Ленин олорды угала, күлүмзиренип, айткан:

— Мен мынаң озо паровозко кочегар болуп иштегем инем. Онойдордо, мени ол ижим аайынча онон жаан ишке тургузып турган эмтириер.

Ишмекчилер каткыштылар. Октябрьский революция болордың алдында Ленин ѡштүлерден јажынып паровозто кочегар болуп барганын олор јакшы билгилейтен.

Оның кийининде темир јолдордогы иш кандай болуп турганын Владимир Ильич ишмекчилерден сурап укты.

Олордың субботниги керегинде ол алдында уккан. Субботниктер керегинде Ленин јаантайын јилбиркеп угатан, оны улу керек деп айдыш туратан: Айылчылар бааргага турарда, Ленин олорго айткан.

— Темир јолдың ишмекчилериине күндүүм жетирип турум, олорго айдыш барыгар.

* * *

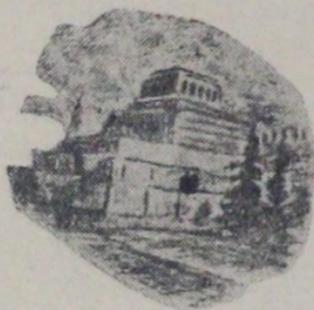
Оноң бери „У—127“ деп паровоз темир јолдо сүрекей көп иштеген. Ол пассажирлерди ле товарды тарткан, же көбизин ле Москванның заводторына таш көмүр тарткан.

Бойының калганчы јорыгына ол 1924 јылда январь айда барган. Ол күн албатының сүрекей жаан ачу-коронду күви болгон: Горкаларда Ленин јада калган. Бастьра бойы траурный¹⁾ мааныларлу.

1) Траурный маанылар—кара бөлө кајылаган маанылар—карыктанып турганыныг темдеги.

„У—127“ бойының күндүлү машинистиниң сөёгин
Москвага жетирген.

Темир жолдың ишмекчилери әмди ол паровозты
кичееп турулар. Лениннинг кереези деп, сүрекей
бек кичееп турулар.

Б а ж а л ы к т а р

Стр.

Төрөл ёрине, Россияга	3
Разлив деп көлдинг јанында	9
71 номерлү поездтин кочегары	15
Кызыл јилектер	19
Күрде	24
Смольныйда	27
Öштүнинг атканы	33
Субботник	38
Сокольниктерде ёлка болгоны	44
Jaан агащ	51
Јарааш түлкү	55
„У-127“	59

Редактор С. КАТАШ.

АН 04798. Подписано к печати
5/VII 50 г. Печатных листов 4.
Уч. авт. л. 1,5, уч изд. л. 2,7.
Тираж 2000 экз. Заказ № 679.
Цена 1 р. 35 коп.

г. Горно-Алтайск, типография
облисполкома

21-00

Баазы
Цена ~~1~~ ~~с.~~ **35** ак.
р. коп.

А. Кононов

РАССКАЗЫ О ЛЕНИНЕ
на алтайском языке